

УДК 342.95

В. В. Рева
здобувач

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ МИТНОГО СПОРУ ЯК ВИДУ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВОГО СПОРУ

Постановка проблеми. Правова категорія «спір» є ключовою категорією процесуального законодавства, зокрема, адміністративно-процесуального. Втім, на сьогоднішній день, як в юридичній словниковій літературі, так і в нормах національного законодавства відсутня єдність до розуміння досліджуваної категорії. Саме тому, наразі миспробуємо здійснити дослідження змісту поняття «спір» саме в розрізі митного законодавства.

Метою статті є розкриття змісту митного спору як виду публічно-правового спору.

Стан дослідження. Окремі питання поняття «спір» та безпосередньо проблематики правового спору в адміністративному процесі були предметом наукових досліджень І.О. Грибок, О.В. Цельєва, М.В. Лошицького, В.К. Колпакова, О.В. Кузьменко, Д.В. Приймаченко, В.В. Середи та інших.

Виклад основного матеріалу. Термін «спір» в тлумачному словнику української мови визначається як словесне змагання; обговорення чого-небудь двома або кількома особами, в якому кожна зі сторін обстоє свою думку, свою правоту; взаємні домагання щодо володіння чим-небудь, посідання чогось і таке інше, вирішувані перед судом [1, с. 1368].

Відповідно до Закону України від 14.06.2016 р. «Про фінансову реструктуризацію», спір – це протиріччя або суперечка між залученими кредиторами, чи між залученими кредиторами та боржником щодо пріоритетності та розміру вимог кредиторів ... [2].

Доречно сказати, що при характеристиці поняття і сутності спору у науковій літературі досить часто використовується категорія «конфлікт», тому, на наш погляд необхідно зупинитися на цьому важливому елементі. У правовій літературі і законодавстві зустрічаються як отождошення так і розмежування цих понять. Так, у Державному стандарті соціальної послуги посередництва (медіації) «конфлікт» і «спір» вживаються як синоніми, а саме: конфлікт/спір це розбіжності, протилежність інтересів сторін, відмінна позиція двох бо більше суб'єктів правовідносин, у зв'язку з якими одній із сторін чи обом сторонам може бути завдано моральної та/або матеріальної шкоди [3]. Термін «конфлікт» означає зіткнення протилежних інтересів, думок, поглядів, гостру суперечку, суперечність, сутичку [4, с. 274]. Тобто, в узагальненому вигляді конфлікт розглядається як прояв

об'єктивних чи суб'єктивних суперечностей, які виражаються в протиставленні сторін, тобто така ситуація, коли сторони (суб'єкти) взаємодії переслідують якісь свої цілі, які суперечать чи взаємно виключають одна друга.

Тож, як бачимо терміни «конфлікт» і «спір» мають спільні риси, але, варто зазначити, що вони не повністю збігаються за змістом. Важливо, що метою спору є пошук істини та досягнення згоди або, у крайньому випадку зменшення розбіжностей у позиціях його учасників [5, с. 536]. У спорі завжди сторони апелюють до третьої особи, на яку покладають повноваження вирішення конфлікту. Тобто, спір виступає формою прояву та способом вирішення існуючих конфліктів [6, с. 23]. Ми погоджуємося з думкою Ю.В.Божко [7], який вважає, що спір представляє собою певну стадію у розвитку конфлікту, спрямовану на його вирішення, проте, на нашу думку за змістом поняття «спір» є вужчим ніж поняття «конфлікт». Спір може мати місце у випадку, коли одна із сторін звертається до юрисдикційного органу з проханням розв'язати існуюче протиріччя між сторонами. А юридичний конфлікт є не лише звернення до юрисдикційного органу за його вирішенням, але й відображення загальної кризової ситуації та передбачає завершення у юридичний спосіб шляхом прийняття рішення у відповідній формі.

Доречно сказати, що не кожна конфліктна (спірна) ситуація переростає у правовий спір. Це пов'язано з тим, що деякі суспільні відносини регулюються ще й моральними, етичними чи релігійними нормами. Правовим спір стає тоді, коли йому притаманні наступні ознаки: виникає лише з юридично значимих дій його учасників (тобто таких, що мають юридичні наслідки); спрямований на реалізацію та захист прав, свобод, інтересів, а також виконання обов'язків особи; реалізація інтересів однієї сторони спору, у більшості випадків, може призвести до неможливості задоволення інтересів іншої; юридичною основою спору є гарантована законом можливість захисту права, свободи чи інтересу особи; способи вирішення правових спорів, встановлені законом, не позбавляють особу можливості звернутись до альтернативних [8, с. 8–9].

Виходячи з аналізу положень законодавства, вважаємо, що критерієм визначення публічно-правового спору є окрім його суб'єктного складу, також й предмет та підстави даного спору.

Так, законодавець, подаючи у статті 4 Кодексу адміністративного судочинства дефініцію публічно правового спору визначає, що «публічно-правовий спір як спір, у якому: хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; або хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг; або хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму і спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи» [9]. Тобто, в даному випадку публічно-правовим спором є не лише спір, де одним із суб'єктів є орган публічної адміністрації (його посадові особи), а й також, обов'язковою умовою виступає факт здійснення останніми публічних функцій в межах наданих повноважень, наданням або ненаданням адміністративних послуг тощо. Отже, із вказаного вище видно, що ключовий критерій, який законодавець взяв за основу для надання спору характеру публічного це його суб'єктний склад.

Доречно сказати, що в юридичній літературі відсутній єдиний підхід до визначення публічно-правових спорів. Окремі науковці розглядають публічно-правові спори як суперечку, що виникає між учасниками правовідносин у публічно-правовій сфері між певними суб'єктами, одним з яких обов'язково є суб'єкт владних повноважень. Так, В. Авер'янова вважає, що виникнення публічно-правового спору є відповідною правовою реакцією на конфліктну ситуацію, яка відображає сутність об'єктивних і суб'єктивних суперечностей, що склалися й виявляються в протистоянні сторін; це така ситуація, коли сторона правових відносин, які виникли у сфері виконавчої влади чи місцевого самоврядування, досягаючи поставленої мети, допускає вторгнення в реалізацію суб'єктивних прав іншої сторони або створює умови, за яких стає неможливою реалізація таких прав. Факт існування конфліктної ситуації сам по собі не породжує публічно-правовий спір. Останній виникає лише після вчинення юридично значущих дій, спрямованих на вирішення конфліктної ситуації, яка виникла в конкретних матеріальних правовідносинах, коли одна зі сторін приймає рішення просити допомоги та втручання третьої сторони, яка зможе вирішити вказаний спір. Третьою особою при цьому може виступати як суд, так і інші особи [10, с. 258].

Водночас, Н.Є. Хлібороб стверджує, що публічно-правовий спір це юридичний конфлікт,

що виникає у сфері реалізації публічної влади, одним з учасників яких є суб'єкт, що наділений публічно-владними повноваженнями. Особливостями публічно-правового спору на думку автора є те, що: вони виникають з публічно-правових відносин; особливим суб'єктом правового спору є суб'єкт владних повноважень; законодавчо визначено його предмет та підстави [11, с. 10-11].

На думку К.О.Тимошенко публічно-правовий спір це протиріччя (юридичний конфлікт) між суб'єктами публічно-правових відносин, предметом яких є протиправна поведінка (рішення, дії, бездіяльність) суб'єкта владних повноважень, а підставою – факт порушення названим суб'єктом прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, або факт незаконного втручання в компетенцію іншого суб'єкта владних повноважень [12].

Як зазначає Рогожин С.П., при дослідженні сутності митного спору, перш за все, необхідно встановити юридичний зміст митних правовідносин, що впливає із загальноприйнятого визначення правових відносин [13, с.32] Так, наприклад, автори підручника «Теорії держави і права» під редакцією Скакун О.Ф., визначають у загальному вигляді правовідносини, як врегульовані правом суспільні відносини, що перебувають під охороною держави та учасники яких виступають в якості носіїв взаємно кореспондуючих один одному юридичних прав і обов'язків [14].

Щодо визначення митних правовідносин, то не дивлячись на достатнє їх розмаїття в юридичній літературі, всі вони зводяться до того, що це суспільні відносини, які регулюються нормами митного законодавства та виникають, змінюються або припиняються в процесі реалізації митними органами своїх повноважень у сфері митної справи та фізичними і юридичними особами своїх прав і інтересів при переміщенні ними товарів та транспортних засобів через митний кордон України [15, с. 16].

Таким чином, можна визначити, що митні правовідносини, це суспільні відносини, що виникають у митній сфері, характеризуються наявністю взаємопов'язаних суб'єктів митних правовідносин, які здійснюють свою діяльність у сфері митної справи. Рішення, що приймаються суб'єктами владних повноважень в особі митних органів, їх посадових осіб носять імперативний характер, тобто є обов'язковими для виконання, незалежно від згоди чи непогодження з боку суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, з таким рішенням, але з можливістю подальшого їх оскарження.

Підставами для виникнення митних правових відносин є дії осіб, спрямовані на реалізацію права на переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України. Юридичними фактами для виникнення митних правовідносин можуть

бути як безпосередньо переміщення товарів і транспортних засобів, так і підготовка до таких дій [16].

Невід'ємною складовою частиною митних правовідносин, є митний спір, якому властиві всі ознаки й елементи таких правових відносин, однак, при цьому необхідно зазначити, що термін «митний спір» не знайшов юридичного закріплення, також немає однозначного розуміння щодо його сутності і у теорії адміністративного та митного права [17, с. 14].

Так, В.Є. Сазонов розглядаючи митні спори пропонує два підходи до їх визначення: через негативну реакцію суб'єктів митних правовідносин і через суперечки в митній сфері. Митний спір через негативну реакцію суб'єктів визначається, як спір про права та обов'язки суб'єктів митного права, який характеризується негативною реакцією регульованих суб'єктів митних правовідносин на реалізацію управлінських функцій митними органами України (їх посадовими особами) щодо прийняття розпоряджень управлінського характеру, або невиконання ними останніх, які регулюються нормами митного законодавства і вирішуються як в судовому, так і в адміністративному (досудовому) порядку. Митний спір через суперечки розуміється автором як нерегульовані суперечки щодо прав та обов'язків у сфері митних відносин і/або законності правових актів митних органів. При цьому цей підхід він вважає найбільш правильним, у зв'язку з тим, що він повністю відображає суть поняття спору.

Також, митний спір визначають як правовідносини, що характеризуються наявністю розбіжностей з приводу взаємних прав і обов'язків, між митними органами та особами, які здійснюють діяльність у сфері митної справи, при запереченні нормативних правових актів, рішень, дій (бездіяльності) митних органів та їх посадових осіб, постанов про притягнення осіб до адміністративної відповідальності в сфері митної справи [1].

Шильник В.Ю. [18, с. 150] розглядає митний спір як спір про право, ототожнюючи його з правопорушенням у сфері митної справи – тобто з порушенням митних правил. Виходячи з зазначеного визначення, автором виділяються такі риси митного спору: спеціальний суб'єктний склад спору – з одного боку, митні органи або їх посадові особи, з іншого – фізичні або юридичні особи, які переміщують товари і транспортні засоби через митний кордон України, інші державні органи; особливий предмет спірних відносин – матеріально-правові вимоги та заперечення щодо наявних у сторін прав і обов'язків у митних правовідносинах при запереченнях нормативних правових актів, рішень, дій (бездіяльності) митних органів; при притягненні до адміністративної відповідальності в сфері митної справи; наявність взаємного

зв'язку між суб'єктами митного спору, вираженої наявності розбіжностей з приводу реалізації прав і обов'язків сторін у митних правовідносинах; процесуальний порядок вирішення – адміністративний і судовий [1, с. 39].

Однак, слід зауважити, що митний спір є не правопорушенням, а формою правомірної поведінки щодо захисту суб'єктивного права, однією з юридичних гарантій захисту порушених прав, що оскаржуються.

Вважаємо, що дане визначення вказує лише на відмінні ознаки митного спору, але не розкриває всієї його суті. При цьому слід зауважити, що термін нерегульовані суперечки досить спірний: по-перше, наявність суперечок це вже є наявність спору; по-друге, врегульованих суперечок не може бути, оскільки якщо вони існують, то в такому випадку відсутній спір про право.

Доречно сказати, що протиріччя між учасниками митних правовідносин в сфері митної справи можуть виникати при переміщенні товарів через митний кордон внаслідок: порушення процедури притягнення осіб до адміністративної відповідальності у сфері митної справи; видання нормативно-правових актів, що порушують права і законні інтереси осіб, прийняття рішень і здійснення дій (або бездіяльності) щодо таких осіб; несплати митних платежів та ін. вказані протиріччя можуть бути оформлені у вигляді скарги (звернення) до вищестоящого митного органу, вищої посадової особи, або до суд, при цьому, саме звернення суб'єкта митного спору в будь-який із органів, наділеного повноваженнями по вирішенню конфлікту свідчить про виникнення митного спору. При цьому сам митний спір не можна ідентифікувати з процесом вирішення спору, а звернення в юрисдикційний орган свідчить про початкову стадію спору, і не може бути з ним повністю ототожнений.

Висновки. Таким чином, виникнення митного спору, можливе, тільки лише при вчиненні юридично значущих дій одного із суб'єктів, що тягнуть за собою початок процедури вирішення спору (наприклад, подача скарги до вищестоящого митного органу або вищої посадової особи, або в суд).

Узагальнюючи вищевказані позиції щодо визначення змісту митного спору, доцільно сформулювати своє бачення щодо даного поняття, і визначити *митний спір як правовідносини, які характеризуються наявністю конфліктних питань між митними органами (їх посадовими особами), які здійснюють діяльність в сфері митної справи, та фізичними чи юридичними особами з приводу взаємних прав і обов'язків при оскарженні рішень, дій (бездіяльності) митних органів та їх посадових осіб, у сфері митної справи, що вирішуються в адміністративному або судовому порядку.*

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з додат. і допов.) / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

2. Про фінансову реструктуризацію: Закон України від 14.06.2016 р. № 1414-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016 р. № 32. Ст. 5.

3. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації): наказ Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 № 892. *Офіційний вісник України*. 2016 р. № 77. Ст. 121.

4. Білодіда І.К. Словник української мови: в 11 тт. / за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка. Т.5. 1974. 2502 с.

5. Рузавин Г.И. Спор. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. Москва, 2001. 726 с.

6. Податкові конфлікти: особливості вирішення : навч. посібник / за заг. ред. Л.В. Трофімової. Київ : КНТ, 2010. 360 с.

7. Божко Ю.В. Правові аспекти розгляду податкових спорів в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2014. 214 с.

8. Сало Л.Б., Сенюта І.Я., Хлібороб Н.Є., Школик А.М. Способи вирішення публічно-правових спорів з органами влади: практ. посібник. Дрогобич: Коло, 2009. 112 с.

9. Кодекс адміністративного судочинства від 06 липня 2005 р. № 27474. *Офіційний вісник України*. 2005. № 32. С. 56. Ст. 1918.

10. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту / [В.Б. Авер'янов, М.А. Бояринцева, І.А. Кресіна, Д.М. Лук'янець; за заг. ред. В.Б. Авер'янова]. К.: Наукова думка, 2007. 582 с.

11. Хлібороб Н.Є. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикційної діяльності адміністративного суду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Л., 2012. 22 с.

12. Тимошенко К.О. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикції адміністративних судів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2012. 20 с.

13. Рогожин С.П. Правовые особенности споров, возникающих из таможенных правоотношений. *«Арбитражный и гражданский процесс»*. М., Юрист. № 7/2005. С. 30-35.

14. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підруч. Харків: Консум, 2001. 656 с.

15. Козырин А.Н. Таможенное право России: Учебное пособие. М., 1995. С. 16.

16. Рогожин С.П. Рогожин С.П. О некоторых процессуальных особенностях споров, возникающих из таможенных правоотношений. *Транспортное право*. 2005. № 2. URL: <https://center-bereg.ru/g1108.html>.

17. Калантай М.В. Щодо визначення терміна «митні спори»: Теорія і практика правознавства: 2017. Вип. 2 (12). С. 27.

18. Шильник В.Ю. Поняття та зміст адміністративно-юрисдикційної діяльності. *Право і безпека*. 2003. № 2.

Анотація

Рева В. В. Поняття і сутність митного спору як виду публічно-правового спору. – Стаття.

Метою даного дослідження є розкриття змісту митного спору як виду публічно-правового спору. В науковій статті визначено, що за змістом поняття «конфлікт» і «спір» співвідносяться як причина і наслідок, тобто існування конфлікту може стати підставою виникнення спору, але ніяк не навпаки. Сформульовано авторську дефініцію публічно-правового спору. Визначено, що митний спір є різновидом публічно-правового спору. Доведено, що митні спори виникають у зв'язку з реалізацією митними органами своїх повноважень у сфері митної справи.

Ключові слова: адміністративне оскарження, митні органи, адміністративна скарга, суб'єкт звернення, суб'єкт вирішення справи за скаргою.

Аннотация

Рева В. В. Понятие и сущность таможенного спора как вида публично-правового спора. – Статья.

Целью данного исследования является раскрытие содержания таможенного спора как вида публично-правового спора. В научной статье определено, что по смыслу понятия «конфликт» и «спор» соотносятся как причина и следствие, то есть существование конфликта может стать основанием возникновения спора, но никак не наоборот. Сформулировано авторская дефиниция публично-правового спора. Определено, что таможенный спор является разновидностью публично-правового спора. Доказано, что таможенные споры возникают в связи с реализацией таможенными органами своих полномочий в сфере таможенного дела.

Ключевые слова: административное обжалование, таможенные органы, административная жалоба, субъект обращения, субъект решения дела по жалобе.

Summary

Reva V. V. The concept and essence of customs dispute as a type of public law dispute. – Article.

The purpose of this study is to disclose the content of a customs dispute as a type of public law dispute. In the scientific article it is determined that in the meaning of the concepts "conflict" and "dispute" are related as cause and effect, that is, the existence of a conflict can become the basis for a dispute, but not vice versa. The author's definition of a public law dispute has been formulated. It is determined that the customs dispute is a kind of public law dispute. It has been proven that customs disputes arise in connection with the exercise by the customs authorities of their powers in the field of customs.

Key words: administrative appeal, customs authorities, administrative complaint, subject of appeal, subject of resolving the case on the complaint.